

CD „EESTI HELILOOJAD“ III — romantismi veelkordne tulek

KERRI KOTTA

Eesti heliloojad/Estonian Composers (III). Hortus Musicus. Kunstiline juht / artistic director Andres Mustonen. ERCD 045. © Eesti Raadio. Hortus Musicus/ © Eesti Raadio 2003. Helirežisöör Maido Maadik.

Galina Grigorjeva *Con misterio* („Mana“, „Hällilaul“, „Hingest“, „Aaria“); „Lahkumisele“ („Aeglaselt“, „Vaikses nukruses“, „Mornilt“, „Kirgastunult“, „Vaashoitult“).

Lepo Sumera „Pantomiim“ ja „Dracula ja Zombie laps“.

CD „Eesti heliloojad“ III kuulamisel torkab kõigepealt silma selle heliplaadi terviklikkus. Teoste loogiline haakumine üksteisega võimaldab seda kuulata kui omamoodi ühtset muusikateost, mille dramaatilist keskmist episoodi (Lepo Sumera helitöid „Pantomiim“ ning „Dracula ja Zombie laps“) raamivad poeetiline alguse- ja lõpuosa (Galina Grigorjeva teosed *Con misterio* ja „Lahkumisele“). Hoolimata erinevast karakterist näivad sellel plaadil kõlavad teosed põhinevat ka ühisel mõttelisel alusel, mis selgelt eristab CD-d „Eesti heliloojad“ III teistest sama sarja omadest.

Erinevalt muudest sarja CD-dest on siin esindatud ainult kaks eesti heliloojat. Niisiis ei ole käesoleval juhul tegemist mitte teatavat tüüpi antoloogiaga („Eesti heliloojad“ I ja II) ega ka eesti muusikas mingit hetke dokumenteeriva („Eesti heliloojad“ IV), vaid pigem omamoodi kontseptuaalse heliplaadiga.

Peale juba mainitud ühendava ideelise aluse seovad sellel kõlavaid teoseid

ka mitmed muud aspektid. Erinevalt teistest „Eesti heliloojate“ sarja kuuluvatest plaatidest esitab siin teoseid vaid üks kollektiiv – „Hortus Musicus“. Tegemist on ansambliga, mis annab kõigele, mida ta esitab, oma ansambli ja eriti selle kunstilise juhi Andres Mustoneni tõekspidamistest lähtuva omapärase näo. „Hortus Musicus“ ei interpreteeri teost kunagi passiivselt. Ansambli jaoks ei ole teos mitte lihtsalt muusikapala, vaid sõnum, helides avalduv vaimne substants, mis avaneb alles interpreedi aktiivsel sekkumisel sellesse. Lisaks on meil tegemist eelkõige vanamuusikaansambliga, mis eristub oluliselt mõnestki akadeemilisemast kollektiivist tavalisest suurema avatuse ja valmisolekuga eksperimenteerida, ning erilise, just neile omase kõlavärviga. See kõik ainult tugevdab plaadile salvestatud teoste omavahelist sidet.

Püüdes aga avada sellel CD-l kõlavate teoste ühist mõttelist alust, tuleb mainida kõigi nende teatavat sarnast sisemist dramaturgilist arenguloogikat. Neid kõiki iseloomustab subjektiivse aspekti kasvamine teose arenedes. See aga on otse vastupidine klassikalisele teosele, kus muusika arenemisel kasvab järkjärgult pigem selle objektiivne külg.

Galina Grigorjeva ja Lepo Sumera sellele CD-le salvestatud teoste sisemine arengusuund on pigem vastupidine klassikalistele traditsioonidele, tavaliselt luuakse nende teoste alguses mingisugune konventsionaalne või objektiivne raam, millest muusika subjektiivne alge hiljem läbi murrab. Nii Galina Grigorjeva kui ka Lepo Sumera teoste kul-

|| EESTI HELILOOJAD
ESTONIAN COMPOSERS (III)

Hortus Musicus

Andres Mustonen
kunstiline juht / artistic director

Hortus
Musicus

disc
The copyright
artwork is owned
Unauthorized
public perform
ERCD 045

EESTI HELILOOJAD
ESTONIAN COMPOSERS (III)

minatsioonides ning lõpuosades manifesteerib end eelkõige sellest raamist vabastatud subjektiivsus – just nendes kohtades leiab teose idee endale kõige isikupärasema väljendusvormi. CD-l „Eesti heliloojad“ III **Galina Grigorjeva** kõlavates teostes köidetakse helitöö alguses kuulaja tähelepanu mingi stiilielemendiga, mis laseb seda muusikat seostada vastuvõtja eelneva kuulamiskogemusega ja mis loob kogu järgnevale teatava objektiivse raami. Selliseks elementiks võib olla viide õigeusu kiriku muusikatraditsioonile, aga ka teatav vormivõte, mille abil muusikalist materjali korrastatakse. Olles aga kuulaja teadvuses sellise raami loonud, sukeldub helilooja iseenda puhtasse tundemaailma,

hüljates ja isegi unustades raami ning pühendudes täielikult oma sisemonoloogile. Ning tehes seda kõike sellise õrna intensiivsusega, mis paneb kuulaja hülgama temas algselt esile kerkinud emotsioone ning tajuma siin kõlavat vaid puhta poeesiana, enda seest ootamatult leitud hapra õnne väljendusena.

CD-l kõlavate **Lepo Sumera** teoste arengu lähtepunkt on teine. See, mida me siin kuuleme, on sageli „toores“, primitivistlik, isegi füsioloogiline, loomkehaga seonduv, looduslik, animaalne, tsiviliseerimata *sound*. Seda võib vaadelda algolekuna, milles teadvus alles hakkab rajama endale teed vormide suunas. Ning olles need vormid endas kujundanud, tunnetab teadvus endas taas tungi

neist vabaneda. Ja nõnda sünnibki: mõlema vaadeldaval plaadil kõlava Sumera teose puhul vallandub struktureeritud lõikudes akumulunud pinge teoste kulminatsioonihetkedel spontaansete, subjektiivsete improvisatsioonidena. Improvisatsioonilisus, vabadus konventsioonidest, mis algselt kujutas endast teoste sisemise arengu lähed, on muutunud nüüd ülimalt eesmärgiks. Ring on sulgunud ning inimene on leidnud taas endas vahepeal kaotatud süütuse. Tundub, et mõlema helilooja lõppesmärk on etteantud raamidest üle ja välja kasvada. Kui Grigorjeval toimub see sujuvalt, peaaegu märkamatu, siis Sumeral suure dramaatilise pingega.

Kas nende teoste põhjal saab rääkida ka muusika religioosest aspektist? Kindlasti, sest eriti kui teoste esitajaks on „Hortus Musicus”, ollakse selleks vist peaaegu kohustatud. Ja samas ei tekitata religioosest aspektist rääkimine Grigorjeva muusika puhul ilmselt suuremaid tõrkeid: selged viited kultusmuusika teatavatele vormidele ning selle muusika kohati lausa ebamaine rahu väljendab siin sisemist kindlust, mis Sumera teostes jääb saavutamata ka range meetriliste struktuuride kasutamisel. Grigorjeva muusika ei kaota oma sisemist stabiilsust ka mitte kõige dramaatilisemates lõikudes.

Sumera suhe religiooniga on oluliselt ambivalentsem. Selle muusika „iginukruses”, igatsuslikkuses, raskemeeluses, aga ka ohjeldamatuses, aimub dionüüsoslikku, eksistentsialistlikku traagikat. See on süütusest väljakasvanud ja olemise ängist teadlikuks saanud tundliku inimese meeleheide. Erinevalt Grigorjevast keeldutakse siin camus'likult kasutamast usu paradoksaalset metaloogikat olemise absurdsusega toimetulekuks. Sumera muusikas ei püüta lahendada kulminatsioonihetkedel tekkinud konflikte, pigem unustada neid omamoodi dionüüsoslikes orgiates.

Missuguse ühise märksõnaga saab siis iseloomustada neid kahte, mõningates aspektides küll sarnast, aga samas ka väga erinevat loojanatuuri? Selles muusikas domineeriv ülimalt tundlik subjektiivsus, müstilisus ja viited religioonile, maailmavalu, sisekaemuslikkus, emotsionaalsus ning sellele kõigele lisanduv looduslähedus (sest kindlasti ei saa seda muusikat pidada urbanistlikuks ja võõrandunuks tavapärasel ekspressionistlikus mõttes); see kõik näib viitavat üsna ühes suunas. Kas ei ole just nende heliloojate näol tegemist mingis mõttes eesti muusika kõige romantilisemate heliloojatega? Sest hoolimata sellest, et Sumera ja Grigorjeva muusikast võib leida viiteid ka teistele stiilelementidele, on ometi just romantilisus siin domineeriv ja teoseid ühendav jõud. Nii kogu Grigorjeva, aga veelgi rohkem Sumera looming annab võimaluse kõrvutada neid heliloojaid teiste tänapäeva oluliste neoromantikutega: Grigorjevast nn uussakraalsete (spirituaalsete) heliloojatega, nagu John Tavener ja Gija Gantšeli (kelles samuti on nähtud neoromantismi ühte haru); Sumerat aga näiteks John Adamsiga, kelle loominguga lähetealus (nagu teataval määral ka Sumeral) on küll n-ö korduste üles ehitatud muusika, kuid kelle muusikat läbib sisemine dramaturgia, avali emotsioonide intensiivsus ja muusikalise materjali valmisolek suuremateks transformatsioonideks vaevalt lubab teda mugavalt seostada vaid muusikalise minimalismiga.